

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑΙ ΤΙΝΕΣ ΙΔΕΑΙ ΤΟΥ ΓΚΑΪΤΕ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΚΕΡΜΑΝ ΔΙΑΛΟΓΩΝ ΤΟΥ.

Ἡ παιδαγωγικὴ εἶνε κατ' ἐξοχὴν „βιωτικὴ“ ἐπιστήμη καὶ ἀκουσίως ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἀσχολεῖται πολλάκις εἰς παιδαγωγικὰ ζητήματα καὶ ὑποθέσεις. Οὕτω καὶ ὁ ἥρως τοῦ πνεύματος, ὅστις ἠρύσθη τὴν δυνάμιν του ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ βίου, ὅπως ἀνέυρη τὴν ἐν τῷ βίῳ ἀλήθειαν, ὁ Ὀλύμπιος Γκαϊτε δὲν παρήλθεν ἀδιάφορος τὰ μικρὰ παιδαγωγικὰ ζητήματα, ἀλλ' ὑπήγαγεν αὐτὰ εἰς τὰς παρατηρήσεις του καὶ ἐξέφρασε τὴν περὶ αὐτῶν γνώμην του. Ἐκ τῆς πλουσίας ταύτης συλλογῆς των ἰδεῶν τοῦ Γκαϊτε, τῶν „διαλόγων του πρὸς τὸν Ἐκερμαν“ ἀποσπῶντες μερικοὺς πολυτίμους μαργαρίτας παραθέτομεν εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀναγνώστας, πεποιδότες ὅτι θὰ κινήσωσιν αὐτοὺς εἰς ἐμβριθεστέραν σκέψιν περὶ τῶν ζητημάτων τούτων.

„Ὡμιλοῦμεν περὶ παιδίων καὶ τῶν ἀταξιῶν αὐτῶν καὶ ὁ Γκαϊτε παρέβαλε τὰς τελευταίας πρὸς τὰ φύλλα τοῦ στελέχους τῶν φυτῶν, τὰ ὁποῖα βαθμυδὸν μόνον των καταπίπτουσι, χωρὶς νὰ τὸ παρατηρήσῃ τις μάλιστα. Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ διατρέξῃ διαφόρους βαθμίδας, καὶ ἐκάστη αὐτῶν ἔχει τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ ἐλαττώματά της, τὰ ὁποῖα καθ' ἣν ἐποχὴν ἐφάνησαν ὅχι μόνον ἦσαν φυσικά, ἀλλὰ καὶ πρέποντα, τρόπον τινά. Εἰς τὴν ἐπομένην βαθμίδα ὁ ἄνθρωπος εἶνε ὅλως διάφορος, ἐκ τῶν προηγουμένων ἀρετῶν καὶ κακιῶν οὐδὲ ἔχνος φαίνεται πλεόν, ἀλλ' ἀντ' αὐτῶν ἀναφαίνονται ἄλλα ἰδιώματα μέχρι τῆς τελευταίας μεταβολῆς, καθ' ἣν δὲν γνωρίζομεν ἀκόμη ὁποῖοι τινες θὰ ἦμεθα.“

„Τὰ παιδιά ἔχουν, ὅπως οἱ κύνες, ὀξεῖαν καὶ λεπτὴν τὴν ὄσφρησιν, ἀνιχνεύουσι τὰ πάντα καὶ πρὸ πάντων τὸ κακόν. Γνωρίζουσι δὲ προσέτι κάλλιστα τὰς σχέσεις τούτου ἢ ἐκεῖνου τοῦ οἰκογενειακοῦ φίλου πρὸς τοὺς γονεῖς των, καὶ ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουσιν ἀκόμη τὴν ὑπόκρισιν, δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν αὐτὰ ὡς βαρόμετρον, ὅπως μάθωμεν εἰς ποῖον βαθμὸν εὐνοίας ἢ δυσμενείας διατελοῦμεν πρὸς τοὺς οἰκείους των. Ἐν τινι συναναστροφῇ εἶχον λεχθῆ ποτὲ πολλὰ ἐναντίον μου καὶ τὸ πρᾶγμα μοι ἐφάνη τόσον σπουδαῖον, ὥστε ἤθελον ἐκ παντὸς τρόπου νὰ μάθω πόθεν εἶχον προέλθει αἱ κακολογίαι. Ἀλλὰ τοῦτό μοι ἦτο σχεδὸν ἀδύνατον, ἐπειδὴ πάντα τὰ μέλη τῆς συναναστροφῆς ἦσαν εὐνοϊκῶς πρὸς ἐμὲ διατεθειμένα. Αἰφνης ὅμως ἀνεκάλυψα τὴν ὑπόθεσιν! Διότι ἡμέραν τινὰ συνήντησα καθ' ὃδὸν παῖδάς τινος τῆς γνωριμίας μου, οἱ ὁποῖοι δὲν με ἐχαίρετῃσαν, ὡς ἄλλοτε εἶχον τὴν συνήθειαν. Τοῦτο δὲ μοι ἤρκεσεν, ὅπως ἀνακαλύψω μετ' ὀλίγον, ὅτι οἱ ἀγαπητοὶ των γονεῖς εἶχον θέσει εἰς ἐνέργειαν τὴν κακὴν γλῶσσάν των ἐναντίον μου.“

„Οἱ ἔγγονοι τοῦ Γκαϊτε διεσκέδαζον παίζοντες ταχυδακτυλουργικὰς παιδιάς, εἰς τὰς ὁποίας πολὺ ἐπιδέξιος ἦτο ὁ Βάλτερ.“ „Δὲν ἔχω τι ν' ἀντεῖπω, ἔλεγεν ὁ Γκαϊτε, εἰς τὸ ὅτι τὰ παιδιά διὰ τοιούτων ἀνοησιῶν πληροῦσι τὰς ὥρας τῆς σχολῆς των. Πρὸ πάντων ἡ παρουσία τοῦ δημοσίου, ἔστω καὶ μικροῦ, εἶνε λαμπρὸν μέσον πρὸς ἀσκήσιν εἰς τὸ ἐλευθέρως ὀμιλεῖν καὶ πρὸς ἀπόκτησιν σωματικῆς τινος καὶ πνευματικῆς δεξιότητος, ἥς χρῆζομεν πρὸ πάντων ἡμεῖς οἱ Γερμανοί. Ἡ ὡς ἐκ τῆς γεννωμένης ματαιοφροσύνης βλάβη ἐξισοῦται ἄλλως ὑπὸ τοῦ κέρδους, τὸ ὁποῖον ἀποκτῶσιν οἱ παῖδες.“

Ἡμέραν τινὰ ἔλεγεν ὁ Γκαϊτε πρὸς τὸν Ἐκερμαν, ὅστις εἶχε τὴν μανίαν νὰ τοξεύῃ διὰ βελῶν καὶ ὡς ἐκ τῶν πολλαπλῶν δοκιμῶν εἶχεν ἀποκτήσει πολλὴν πείραν περὶ τὴν κα-

τασκευὴν καὶ τὸν χειρισμὸν τοῦ πρωτογενοῦς τούτου ὅπλου: „Διὰ τῆς ἀγάπης ὑμῶν πρὸς τὸ τόξον ἀπεκτήσατε πολλὰς γνώσεις, καὶ μάλιστα ζωντανὰς γνώσεις, τὰς ὁποίας ἀποκτᾷ τις μόνον διὰ τῆς πείρας καὶ τῆς ἀσκήσεως. Τοιαύτη ὅμως εἶνε πάντοτε ἡ ὠφέλεια ἐμπαδοῦς κλίσεως („τάσεως“ κυριεύουσας ἐπὶ τινὰ χρόνον τὸν βίον καὶ τὰς δυνάμεις μας), διότι ὠθεῖ ἡμᾶς πρὸς τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων. Τὸ νὰ ζητῇ δὲ τις καὶ νὰ πλανᾶται εἶνε καλόν, διότι ζητῶν τις καὶ πλανώμενος μανθάνει. Καὶ μάλιστα μανθάνει ὅχι μόνον τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ καὶ πάνθ' ὅσα σχετίζονται μετ' αὐτοῦ.“

„Τὸ κακὸν εἶνε, ὅτι εἰς τὸν βίον τόσον πολὺ ἐμποδιζόμεθα ὑπὸ πεπλανημένων τάσεων καὶ μίαν τοιαύτην δὲν τὴν ἀναγνωρίζομεν, παρὰ μόνον ἀφ' οὗ ἀπαλλαγόμεν αὐτῆς. Ἡ ψευδὴς τάσις δὲν εἶνε παραγωγικὴ, καὶ ἐὰν ἦνε τοιαύτη, πάλιν τὸ παραχθὲν ἐξ αὐτῆς οὐδεμίαν φέρει ἀξίαν. Δὲν εἶνε τόσον δύσκολον νὰ παρατηρήσωμεν τοῦτο εἰς ἄλλους, ὅσον εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ ἀπαιτεῖ πολλὴν ἐλευθερίαν πνεύματος. Καὶ αὕτη ἡ γνώσις δὲν ὠφελεῖ πάντοτε διστάζομεν, ἀμφιβάλλομεν καὶ δὲν τολμῶμεν ν' ἀποφασίσωμεν. Ἀλλ' ἡ ὠφέλεια πάσης ἐσφαλμένης τάσεως εἶνε ὅτι κερδαίνομεν καὶ ἀποκτῶμεν ἐμβριθειαν. Ὅστις, μὴ ἔχων ἐπαρκῆ προσόντα περὶ τὴν μουσικὴν, ἀσκεῖται εἰς αὐτήν, οὐδέποτε θὰ γίνῃ μουσικὸς τέλειος, ἀλλ' ὅπωςδῆποτε θὰ μάθῃ νὰ κρίνῃ καὶ νὰ ἐκτιμᾷ ὅτι παρήγαγεν εἰς ἀληθὴς μουσουργός. Παρ' ὅλας μου τὰς προσπάθειάς δὲν ἐπέτυχα βέβαια νὰ γίνω καλλιτέχνης, λαβὼν ὅμως πείραν ὅλων τῶν μερῶν τῆς τέχνης, ἔμαθον νὰ δίδω λόγον περὶ ἐνὸς ἐκάστου αὐτῆς μέρους καὶ νὰ διακρίνω τὸ δόκιμον ἀπὸ τοῦ ἀδοκίμου. Δὲν εἶνε ἀξιοκαταφρόνητον τὸ κέρδος τοῦτο, ὅπως δὲν εἶνε πάντοτε ἀνωφελὴς πᾶσα ἐσφαλμένη τάσις. Οὕτω π. χ. καὶ αἱ Σταυροφορίαι πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἁγίου Τάφου ἦσαν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐσφαλμένον πείραμα, ἀλλὰ παρήγαγον τὸ καλόν, ὅπως οἱ ξένοι λαοί, διαρκῶς ἐξασθενούμενοι, μὴ δυνθῶσι νὰ γίνωσιν ἀπόλυτοι κύριοι τῆς Εὐρώπης.“

„Λέγουσιν πάντοτε, ἔλεγε γελῶν ὁ Γκαϊτε, ὅτι πρέπει τις νὰ γηράσῃ διὰ νὰ γίνῃ φρόνιμος· κατὰ βάθος ὅμως, ὅσον προχωροῦν τὰ ἔτη, ἄλλο τόσον ἐργαζόμεθα, ὅπως μείνωμεν τόσον φρόνιμοι, ὅσον ὑπῆρξαμεν ἄλλοτε. Κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους τοῦ βίου του ὁ ἄνθρωπος βέβαια μεταβάλλεται, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ εἰπῇ ὅτι γίνεται καὶ καλλίτερος καὶ εἰς τινὰ πράγματα μάλιστα δύναται νὰ ἔχῃ δίκαιον καὶ εἰς τὸ 20^{ον}, ὅπως καὶ εἰς τὸ 60^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας του.“

„Μεγάλη ἀνοησία εἶνε ν' ἀπαιτῶμεν, ὅπως οἱ ἄνθρωποι διατελῶσιν ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς. Ἐγὼ ποτὲ δὲν περιέπεσα εἰς τὴν ἀνοησίαν ταύτην. Τὸν ἄνθρωπον ἐθεώρησα ὡς ἄτομον ὑπάρχον δι' ἑαυτό, τὸ ὁποῖον προσεπάθησα νὰ ἐξετάσω καὶ νὰ γνωρίσω τὰς ἰδιότητάς του, παρ' οὗ ὅμως οὐδέποτε ἀπῆντησα ἄλλας συμπαθείας. Τοιοῦτοτρόπως κατῴρθωσα νὰ συναναστρέφωμαι πρὸς πάντα οἰονδῆποτε ἄνθρωπον καὶ μόνον κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἀπέκτησα τὴν γνῶσιν διαφόρων χαρακτήρων, καθὼς καὶ τὴν ἀπαιτουμένην εὐκινήσιαν εἰς τὸν βίον.“

„Πρὸς τὸ παρόν ἡ κυριώτερα μου συμβουλή εἶνε: ὁ πατήρ νὰ φροντίζῃ περὶ τοῦ οἴκου του, ὁ χειρῶναξ περὶ τῶν πελατῶν του, ὁ κληρικός περὶ τοῦ ἀγαπάτε ἀλλήλους καὶ ἡ ἀστυνομία νὰ μὴ ταράσῃ τὴν εὐθυμίαν τοῦ λαοῦ.“

„Θὰ ἦμην εὐχαριστημένος, ἐὰν οἱ ἄνθρωποι, εὐρεθέντος

ἅπαξ τοῦ ὀρθοῦ, δὲν τὸ ἀνέτρεπον πάλιν καὶ δὲν τὸ ἐπισκοπίζον· διότι ἡ ἀνθρωπότης ἔχει ἀνάγκην θετικοῦ τινος, παραδιδόμενου ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, καὶ καλὸν θὰ ἦτο, ἐὰν τὸ θετικὸν τοῦτο ἦτο συγχρόνως καὶ ὀρθὸν καὶ ἀληθές. — Ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐμποροῦν νὰ ἡσυχάσουν καὶ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἡ σύγχυσις ἐπέρχεται μετὰ τὴν γαλήνην. Τώρα ἀνακινουοῦσι τὴν Πεντάτευχον τοῦ Μωϋσέως καί, ὡς ἀπεδείχθη, ἡ κριτικὴ ἐπὶνεγκε τὴν μεγαλειτέραν βλάβην ἐν τοῖς θρησκευτικοῖς ζητήμασι· διότι ἐνταῦθα τὰ πάντα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τῆς πίστεως, τὴν ὁποίαν ἅπαξ ἀπωλέσαντες, οὐδέποτε πλέον δυνάμεθα νὰ ἐπανακτήσωμεν.“

„Ὡμιλήσαμεν περὶ θρησκευτικῶν πραγμάτων καὶ περὶ τῆς καταχρήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἀκατανόητον καὶ ἀχώρητον ὃν οἱ ἄνθρωποι μεταχειρίζονται ὡς ἂν νὰ ἦτο ὅμοιον πρὸς αὐτοὺς. Διότι ἄλλως δὲν θὰ ἔλεγον „εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ“ „μὰ τὸν Θεόν“ κτλ. Εἰς αὐτοὺς καὶ πρὸ πάντων εἰς τοὺς κληρικούς, οἱ ὁποῖοι καθ' ἑκάστην τὸν ἔχουν εἰς τὸ στόμα των, τὸ ὄνομα τοῦ γίνεται κενὴ φράσις, ἀσήμαντον ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἀναφέρουσι χωρὶς οὐδὲν νὰ συλλογίζονται. Ἀλλ' ἐὰν συνηθάνοντο τὸ μεγαλεῖόν του, ἡθέλον σιωπῆσαι καὶ ἐκ σεβασμοῦ δὲν ἡθέλον τολμήσει νὰ τὸν ὀνομάσῃ.“

„Ἀλλως ἡ φύσις καὶ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι ὅλοι φέρομεν ἐντὸς ἡμῶν τὸ θεῖον, ὥστε μᾶς συγκρατεῖ καὶ ζῶμεν ἐν αὐτῷ καὶ εἴμεθα καὶ ὑπάρχομεν κατὰ τοὺς αἰωνίους νέμους καὶ ἀσχοῦμεν αὐτοὺς καὶ αὐτοὶ ἀσκοῦνται ἐφ' ἡμῶν, ἀδιάφορον ἂν τοὺς ἀναγνωρίζωμεν ἢ ὄχι. Τρώγει δὲ μετ' ὀρέξεως τὸ παιδίον τὸ γλύκισμα χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ὅτι προσέρχεται ἀπὸ τοῦ ἄρτοποιοῦ, καὶ ὁ στρουθὸς τρώγει τὸ κεράσιον χωρὶς νὰ συλλογίζεται πῶς ὠρίμασε.“

„Ὁ λόγος ἡμῶν ἦλθεν εἰς τὸ ζήτημα περὶ τῶν θείων

ἐνεργειῶν εἰς τὸν παρόντα κόσμον, ἐν ᾧ ζῶμεν.“ — „Ἀκούοντες τοὺς λόγους τῶν ἀνθρώπων, εἶπεν ὁ Γκαίτε, ἔπρεπε σχεδὸν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι, κατὰ τὴν ιδέαν των, ὁ Θεὸς ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐνήργησε διὰ τῶν ὀλίγων ἐκείνων Ἰουδαίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀπεσύρθη εἰς τὰ ἴδια καὶ ὁ ἄνθρωπος τῶρα ἀφῆθη ἐλεύθερος καὶ ὀφείλει νὰ ζήσῃ ἀνευ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς καθημερινῆς καὶ ἀοράτου αὐτοῦ πνοῆς. Καὶ εἰς τὰ θρησκευτικὰ μὲν καὶ ἠθικὰ πράγματα παραδέχονται ἀκόμη θείαν τινὰ ἐπενέργειαν, ἀλλ' ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ τέχνῃ πιστεύουσιν, ὅτι τὰ πάντα εἶνε γῆϊνα καὶ προϊόντα καθαρῶς ἀνθρωπίνων δυνάμεων. Ἀλλ' ἂς παρουσιασθῇ ὅμως ὅστις θέλει καὶ ἂς δοκιμάσῃ μετ' ἀνθρωπίνης θελήσεως καὶ ἀνθρωπίνων δυνάμεων νὰ παραγάγῃ τι, ἄξιον νὰ παραβληθῇ πρὸς τὰ δημιουργήματα τοῦ Μόζαρι, τοῦ Ραφαήλ, τοῦ Σαίξπηρου. Πολὺ καλὰ γνωρίζω, ὅτι οἱ τρεῖς οὗτοι εὐπατριδαὶ δὲν εἶνε καὶ οἱ μόνοι καὶ ὅτι εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς τέχνης πολυάριθμα συνειργάσθησαν ἔξοχα πνεύματα, τὰ ὁποῖα παρήγαγον ἐπίσης τέλεια προϊόντα, ὅπως καὶ οἱ τρεῖς ἀνωτέρω μνημονευθέντες. Ἀλλὰ πάντες οἱ νόες οὗτοι ἦσαν ἀνώτεροι τῆς συνήθους τῶν ἀνθρώπων φύσεως καὶ ἅπαντες ἦσαν ἐξ Ἰσου ἐμπνευσμένοι ὑπὸ τοῦ θείου πνεύματος. — Μετὰ τὰς 6 ἡμέρας τῆς δημιουργίας, ὁ Θεὸς δὲν ἡσύχασεν, ἀλλ' ἐργάζεται ἀκόμη, ὅπως καὶ κατὰ τὴν πρώτην. Τὸ νὰ συνθέσῃ τὸν ἄξιστον τοῦτον κόσμον ἐξ ἀπλῶν στοιχείων καὶ νὰ θέσῃ αὐτὸν εἰς κίνησιν ἐμπροσθεν τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου θὰ ἦτο πολὺ εὐκόλος εἰς αὐτὸν παιδιά, ἐὰν δὲν εἶχε τὸ σχέδιον ἐπὶ τῆς ὕλικῆς ταύτης βάσεως νὰ ἰδρῶσῃ ἐν φωτῶριον τοῦ κόσμου τῶν πνευμάτων. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐξακολουθεῖ νὰ ἐργάζεται εἰς τελειοτέρας φύσεις, ὅπως δι' αὐτῶν διαπαιδαγωγῇ τὰς ταπεινότερας.

E. M.

ΦΥΛΛΙΔΑΣ ΚΑΙ ΧΑΡΙΤΩ.

(ΔΙΗΓΗΜΑ ΕΚ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΟΣ.)

(συνέχεια).

„ὦ, καὶ νὰ μὴν τὸν συλλογισθῶ!“

„Γνωρίζεις“, ὑπέλαβεν ὁ Φιλοκλῆς, „ὅτι προσέλαβον τὸν Φυλλίδα, ὅταν ἀπέθανεν ὁ πατήρ του, εἰς τὸν οἶκόν μου καὶ τὸν ἀνέθρεψα παρ' ἐμοί. Αἱ ἀρχαὶ τῆς πόλεως μὲ κατέστησαν συγχρόνως καὶ κηδεμόνα τοῦ παιδός, καὶ μέχρι σήμερον διεχειρίσθη τὴν περιουσίαν του. Δὲν ἦτο σπουδαία, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς του δὲν ἡλαττώθη.“

„Αὐτὸ τὸ πιστεύω· ἦτο δεύτερος πατήρ δι' αὐτόν.“

„Καὶ αὐτὸς ἦτο ἀδελφὸς διὰ τὴν κόρην μου. Μαζὶ ἐμεγάλωσαν καὶ συνεδέθησαν ὁμοῦ στενότερα χωρὶς νὰ τὸ ξέουρον. Τροβάζιστον ἡ Χαριτῶ δὲν θὰ ἔχῃ ἀπολύτως καμμίαν ιδέαν, τί εἶνε πρὸς αὐτὴν ὁ Φυλλίδας. Θὰ ἦτο ὅμως πολὺ σκληρόν ν' ἀποσπάσῃ τις αὐτὰς τὰς δύο καρδιάς ἀπ' ἀλλήλων. Ἀλλως τε ὁ Φυλλίδας εἶνε καλὸς καὶ εὐγενὴς ἄνθρωπος καὶ κατέστη ἄξιός τῆς πρὸς αὐτὸν στοργῆς μας. Τὸν γνωρίζω καθὼς τὸν ἴδιον ἑαυτόν μου καὶ εἶμαι πεπεισμένος μετὰ τῆς γυναικὸς μου, ὅτι ἡ κόρη μας θὰ εὐτυχῇ μαζὶ τοῦ.“

„Πιστεύω νὰ ἔγινε καὶ ὠραίος ἀνὴρ. Ὅτε τὸν εἶδον ἐν τῷ οἴκῳ Σου κατὰ τὴν τελευταίαν φοράν, ἦτο ἀκόμη τότε ἀνήλικος νεανίας· ἦτον ὅμως ὠραίος καὶ παρεῖχεν ἐλ-

πίδας, ὅτι θ' ἀποβῇ λαμπρὸς ἀνὴρ. Μὲ εἶχεν ἀρέσει ἐξαιρετικῶς. Εὐφύης τὸ πνεῦμα καὶ εὐκρινὴς τὴν καρδίαν, πεπαιδευμένος καὶ σεμνός, ὅλα καθὼς πρέπει εἰς ἕνα νέον. Ἀλλὰ ποῦ εἶνε τώρα; Χθὲς καὶ σήμερον δὲν τὸν εἶδον ἀκόμη.“

„Ἀπὸ δύο ἐτῶν μένει ἐν Ἀθήναις, διὰ νὰ τελειοποιήσῃ τὴν παιδευσίν του. Αἱ Ἀθῆναι εἶνε πάντοτε τὸ ἀνώτατον ἐκπαιδευτήριον τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρώμης. Αὐρίον ἀκριβῶς θὰ ἐπιστρέψῃ, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, πιστεύω, θὰ μείνῃ πάντοτε πλησίον μας.“

„Καὶ γνωρίζεις ἤδη ἄρα γε τὴν εὐτυχίαν του;“

„Δὲν ἔτυχεν ἀκόμη μέχρι τοῦδε νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς αὐτὸν περὶ τοῦ πράγματος, ἀλλὰ πιστεύω ὅτι ἤρχισεν ἤδη ὁ ἴδιος νὰ κατανοῇ τοὺς πόθους του. Ἡ κόρη μου ὅμως φαίνεται ἀπ' ἐναντίας, ὅσον καὶ ἂν ἦνε ἀφωσιωμένη εἰς αὐτόν, ὅτι δὲν ἐτόλμησεν ἀκόμη νὰ σκεφθῇ περὶ τῶν αἰσθημάτων τῆς. Ἀλλ' αὕτη ἡ ὑπόθεσις θὰ διαλευκανθῇ εὐθὺς μετὰ τὴν αὐρινὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Φυλλίδα.“

Οἱ δύο φίλοι ἐφθασαν εἰς τὴν μικρὰν θύραν τοῦ κήπου, ὅστις περιέβαλλε τὴν οἰκίαν τοῦ Φιλοκλέους. Εἰςῆλθον καὶ διὰ δρομίσκου, τὸν ὁποῖον ἐσκίαζον κλήματα, διηυδύνθησαν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ ἐστιατορίου.